

SIYASET- DİN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA BAZI DİNİ KAVRAMLARDAKİ ANLAM KAYMALARI

DOÇ. DR. İSMAİL ERDOĞAN*

ÖZET

Din ile siyasetin her ikisi de insanı çepeçevre saran kurumlardır. Amaçları insanı mutlu etmek olan her iki kurumun temsilcisi olduğunu söyleyenler, aynı zamanda birbiriyle mücadele etmeyi de ihmal etmemiştir. Bu mücadele bir tür üstünlük göstergesi olarak kendini göstermektedir. Bunun neticesi olarak da siyasetin etkisiyle, dinî kavramlarda birçok anlam kaymasının yaşandığını görmekteyiz. Günümüzde İslam dinine ait kavramdaki bu anlam kayması neredeyse İslam'ı başkalaştıracak bir boyuta doğru yükselmektedir. Bu çalışmada bazı örnekler verilerek siyasetin etkisiyle İslam'ın temel prensiplerindeki anlam kaymaları gösterilmeye çalışılacaktır.

GİRİŞ

Bu araştırmada din ve siyaset arasındaki ilişkilere, bazı dinî kavramlardaki birtakım anlam kaymaları çerçevesinde bakılmaya çalışılacaktır. Çünkü din ile siyaset insanlık tarihiyle birlikte var olduğu için hep birbiriyle temas hâlinde olmuştur. Aynı zamanda her ikisi de insanın mutluluğunu amaç edinmeleri sebebiyle tarihin hiçbir döneminde din kurumu eksik olmadığı gibi yönetim anlamında siyaset kurumu da eksik olmamıştır. İlk insan olan Hz. Adem hem bir baba (aile yöneticisi), aynı zamanda hem de bir dinin elçisi (peygamber) siydi. Onun nesli çoğaldıkça, her iki kurum; insanlar arasında adalet, barış, kardeşlik ve dostluğun sağlanması gibi hedeflerinde önemli bir değişiklik olmaksızın gelişerek

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Öğretim Üyesi.

varlığını devam ettirmişlerdir. Dolayısıyla aynı hedefe doğru hareket ettiği için din ve siyaset çoğu zaman iş birliği yapmış, bazen tek bir elde güçlerini birleştirmiş bazen de ayrı ayrı güçler şeklinde görev ayrımı yaparak amaçlarına doğru yürümüşür.

Din ile siyaseti yukarıda zikredilen özellikleri itibarıyla karşılaştırdığımızda, dinin insanları en genel anlamıyla dünya ve ahiret saadetine ulaştırmak için gönderilmiş ilahî kaynaklı prensipler manzumesi; siyasetin ise çoğu zaman ideolojilerin yön verdiği devleti yönetmek üzere insanlar tarafından üretilmiş kurallar sistemi olduğu görülür. Demek ki din kutsal, siyaset ise seküler alanı temsil etmektedir. Her iki alanın birbirine karıştırılması, daha somut bir ifadeyle dinin si-

Aynı hedefe doğru hareket ettiği için din ve siyaset çoğu zaman iş birliği yapmış, bazen tek bir elde güçlerini birleştirmiş bazen de ayrı ayrı güçler şeklinde görev ayrımı yaparak amaçlarına doğru yürümüşür.

yasi hesaplar uğruna istismar edilmesi, kutsal olanla olmayanın birbirine karıştırılması ve dinin aşkın boyutunun maddi alana indirgenmesi olarak algılanmaktadır.

İnsanlık tarihinde din ve siyasetin çoğu zaman birbiriyle mücadele ettiği, çekiştiğine bazen de birbirine zarar verdiği şahit olmaktayız. Öyle ki, kimi zaman din siyasetin elinde kimi zaman da siyaset dinin elinde çok zararlı bir alet hâline gelmiştir. Özellikle de Batı Hristiyan dünyasında siyaseti din şekillendirmiş ve 1492- 1592 yılları arasındaki Yüzyıl Savaşları ile 1618-1648 yılları arasındaki Otuz Yıl Savaşları, tarihe geçmiş en uzun din temelli savaşlar olarak kabul edilmiştir.

Din ve siyaset arasındaki mücadele, aslında din ve siyaset arasında değil; din adamları ile siyasetçiler yani iktidarlar arasında yaşanmıştır. Ayrıca

büyük devlet olmanın bir şartı olarak büyük dinleri kontrol altında tutma isteği de din ile siyaset arasında yaşanan ilişkinin bir başka örneğidir. Tarihte Roma, Osmanlı ve Büyük Britanya, dinleri kontrol altına alarak egemen olduğu coğrafyalarda hâkimiyetini güçlendirmişlerdir. Bugün ABD'nin yaptığı da bunun başka bir örneğidir.¹ ABD gibi emperyalist küresel güçler, dinlerin özellikle de İslam'ın, küresel değerlere uygun ve aynı zamanda onlarla çatışmayacak bir şekilde yorumlanmasını istemektedirler.² Bunu gerçekleştirmenin en etkili yöntemi ise dinî kavramların anlam kaymasına uğratarak içlerinin boşaltılmasıdır.

Her iki kurum arasındaki ilişkiyi dikkatle incelediğimizde görürüz ki, devleti yöneten güç veya güçler, insanın doğumundan ölümüne hatta ölümünden sonraki hayatını ilgilendiren din faktörünü, iktidarlarını meşrulaştırmak için en güçlü vasıta olarak görmüşlerdir.³

İslam tarihinde de din ve siyaset arasında bir ilişki ve karşılıklı etkileşimin olduğunu açıkça görürüz. Aynı etkileşimi Türk tarihinde ve hatta günümüzde bile görmek mümkündür. Bu etkileşimde din ve siyaset birbirine ait kavramlara da müdahale etmiş ve bu kavramlarda birtakım anlam değişikliğinin meydana gelmesine sebebiyet vermişlerdir. Biz bu çalışmada İslam dinine ait birtakım kavramların siyaset yoluyla nasıl bir anlam kaymasına uğra(tıl)dığını göstermeye çalışacağız.

Din ve siyasetin her ikisi de insanı merkeze aldıkları için insanla ilgili hemen hemen tüm sorunları kendisine konu edinmişlerdir. Bu sebeple din ve siyasetin kavramlarından birçoğunun ortak kavramlar olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu ortak kavramlar dinî ve siyasi kavramlar hâline getirildikleri zaman birtakım anlam değişikliğine uğramaktadırlar. Bazen siyasete ait bir kavram dinî bir anlama dönüşmekte bazen dine ait bir kavram siyasi bir anlam kazanmakta ve böylece zihinlerde bir karışıklık ve bulanıklık meydana gelmektedir. Bu ise insanlar arasındaki anlaşmayı zorlaştıran engellerden birisidir. Gerek Kitab-ı Mukaddes gerekse Kur'an-ı Kerim'de, kavramların değişikliğe uğratılması hoş karşılanmamakta ve hatta bir tür cezalandırma gerekçesi olarak görülmektedir.⁴

İnsan kelimelerle konuşmasına rağmen, onun diğer insanlarla anlaşmasını sağlayan sözler kavramlardır.⁵ Kavramlar her ne kadar kelime olsalar da kendilerine özel anlamlar yüklediği için kelimelerden farklı olup soyut düşünmenin gerçekleşmesini sağlarlar. Bu sebeple kavramların insan için vazgeçilmez bir önemi bulunmaktadır. Çünkü insan, düşüncelerini dilin imkânlarıyla oluşturur ve diğer insanlara aktarır. Kavramlar ise kullanılan bazı kelimelere özel bir anlam yüklemektir. Bazen bir kelimeye değişik disiplinlerde farklı anlamlar da yüklenebilir. Mesela, şarî (kanun koyucu) kelimesi din ve siyasette farklı anlamlara gelen kavramlar olarak yer almıştır. Bu kavram dinde Tanrı ve peygamber, siyasette ise kanun yapan kişiler anlamında kullanılmaktadır.

Düşünme faaliyetinin bilinçli yapılabilmesi için düşünürken kullandığımız kavramların ne olduğunu, hangi anlama geldiğini, neye yaradığını ve bunlarda hangi problemlerin var olduğunu bilmek, bu kavramları bilinçli bir şekilde kullanmamızı sağlayacaktır. Kavramlarda önemli olan, onların oluşumunun nasıl gerçekleştiği değil, o kavrama yüklenen anlamdır. Bu itibarla her bir kavram, insanlar arasındaki iletişimin vazgeçilmez köprüleridir.

Din ve siyaset arasındaki mücadele, aslında din ve siyaset arasında değil; din adamları ile siyasetçiler yani iktidarlar arasında yaşanmıştır.

İnsanoğlu hayatı boyunca, haberleşmenin, iletişimin, karşılıklı anlaşmanın aracı olarak değişik kelimeler türetmiş ve onları kullanmıştır. Kelimeler, yalnızca bir konuşma aracı değil; aynı zamanda, toplumun içinde bulunduğu durumu, inancı, dünya görüşünü, sistemi algılayıp değerlendirebilme aracıdır da. Bundan dolayı toplumun ilişkileri, davranışları, anlayışları, kültür ve yaşantısı hakkında bilgi verirler.⁶

Buna rağmen tarihin hemen her döneminde bilinçli ya da bilinçsiz olarak kavramlarda bir kargaşa ve anlaşmayı güçleştiren anlam kaymalarına şahit olmaktadır. Bu duruma teknik bir terimle “kavram kargaşası” da denilmektedir. Kavram kargaşasının ne denli etkili olduğunu anlamak için Konfüçyüs’e ait ol-

Düşünme faaliyetinin bilinçli yapılabilmesi için düşünürken kullandığımız kavramların ne olduğunu, hangi anlama geldiğini, neye yaradığını ve bunlarda hangi problemlerin var olduğunu bilmek, bu kavramları bilinçli bir şekilde kullanmamızı sağlayacaktır.

duğu iddia edilen şu ifadeye göz atmak yeterli olacaktır. “Toplumun kaderi senin elinde olsa onu düzeltmek ve iyileştirmek için ne yapardın?” diye sorduklarında Konfüçyüs şu cevabı vermiştir: “ İlk işim, isim ve kavramları değiştirmek olurdu. Çünkü bir toplum, isim ve kavramları yanlış kullanarak yanlış düşüncelerin zihinlere yerleşmesine sebep olur.”⁷

Konfüçyüs’ün de belirttiği gibi kavramlardaki anlam kayması doğrudan sosyal hafızayı zayıflatan, köksüzleştiren ve hatta hafızanın yeniden inşasını imkânsızlaştıran bir süreçtir.”⁸

Siyasetin Etkisiyle Dinî Kavramlardaki Anlam Kaymaları

Anlam kayması, bir kelimenin yeni bir anlam verilmek üzere gerçek anlamlarından kayarak kalıplaşması olarak tanımlanmaktadır. Sözlüklere baktığımızda eskiden kullanılan anlamlarından kaymış çok sayıda sözcüğe rastlamak mümkündür. Mesela,

Eski Türkçede “us” kelimesi “hayır ile şerri ayırt ediş (Ol us boldı= O hayır ile şerri ayırdı.)⁹ anlamında kullanılırken bugün sadece akıl anlamında kullanılmaktadır. Yine “sağ” kelimesi Oğuzlarda akıl, anlayış (sende sağ yok/ sende akıl, anlayış yok), sağlık ve esenlik gibi anlamlara gelirken¹⁰, bu kelime bugün, hayatta olmak, canlılık, vücutta kalbin bulunduğu tarafın zıt kısmı gibi anlamlarda kullanılmaktadır.

Bunun gibi birçok bilim, sanat, din, siyaset, ahlak ve buna benzer disiplinlerdeki kavramlarda da tarih boyunca anlam kaymaları olmuştur. İslam’dan önceki dinlerin tahrif edilmelerinin bir sebebi de bu dinlerdeki prensiplerin din adam-

ları tarafından önce anlamının değiştirilmesi sonra da bu hükmün tamamen kaldırılması şeklinde olmuştur. Dolayısıyla dine en büyük zararı din adamları denilen kimseler vermiştir. Onların bu durumunu bizzat Kur'an şöyle haber vermektedir. *"İşte, verdikleri sözlerini bozmaları sebebiyledir ki onları lanetledik, kalplerini de kaskatı kıldık. Kelimeleri yerlerinden kaydırarak (tahrif edip) değiştiriyorlar."*¹¹ Bu ayette özellikle Yahudilerin kendilerine gönderilen Tevrat'a uymadıkları ve kitaptaki bazı kavramları değiştirdikleri açıkça belirtilmektedir. Bir başka ayette ise *"Yahudilerden bir kısmı kelimeleri tahrif ederler/yerlerinden değiştirirler."*¹² diye tenkit edilmektedir. Bu iki ayetten de anlamaktayız ki Kur'an'dan önceki kitaplarda evvela kelimeler değişmiş sonra da tüm kitaplar değişikliğe uğramıştır. Bundan dolayı da Allah o kimseleri lanetlemiştir. Kur'an ise Allah'ın korumasında olduğu için¹³ ondaki kelimelerin değişmesi mümkün değildir. Ancak Kur'an'da kelimeler mevcut kalmakla birlikte anlamlarının değiştirilmesi tehlikesini dikkate almak gerekir. Çünkü kavramlara yüklenen farklı anlamlar sebebiyle, aynı dine mensup kişilerin farklı düşünmesi ve aralarında anlaşmazlık meydana gelmesi ihtimali daima bulunmaktadır.

Dinî kavramlardaki anlam kaymasının sebeplerinden birisi de siyasettir. İslam tarihinde siyaset yoluyla dinî kavramlardaki anlam kaymasının ilk örneklerine Haricîlik hareketinde rastlamaktayız. Haricîler, özellikle Hz. Ali ve Muaviye arasındaki Hakem Olayından sonra her iki kesime de savaş açmış bir gruptur. Onların ayrı bir grup olarak ortaya çıkmasında "hakemlik" gibi dinî kavramlara siyasi anlamlar yüklemesinin büyük etkisi olmuştur. Böylece Haricîler, dini kavramları siyasetin etkisiyle yorumlama yoluna giden ilk siyasi fırka unvanını da elde etmişlerdir.¹⁴

Siyasetin etkisiyle bütün dinî kavramlardaki anlam kaymalarını incelemek bu çalışmanın boyutunu çok açacaktır. Bu yüzden biz, Haricîlik gibi ilk dönem siyasi fırkalar ile "Siyasal İslam"¹⁵, Dinler Arası Diyalog¹⁶ ve Medeniyetler İttifakı¹⁷ gibi birtakım siyasi oluşumlar tarafından, temel İslami kavramlardan bir kısmında ne gibi anlam kaymalarının meydana geldiğini göstermeye çalışacağız. Çünkü bu tür anlayışlar, siyaseti dinden aldıkları ivme ile şekillendirmek ve böylece İslam'ın dinî ve akidevi olduğu kadar aynı zamanda ekonomik, hukuki ve siyasi bir sistem olduğunu da vurgulamak istemektedirler.¹⁸ Böylece onlar ideolojik bir yaklaşımla İslam toplumlarının bütün ekonomik ve toplumsal sorunlarını dinî bir perspektifle çözme iddiasında bulunmuştur. Şunu açıkça belirtmek gerekir ki bu anlayış İslam'a ve Kur'an'a farklı bir görev yüklemiştir.¹⁹

Kur'an'dan önceki kitaplarda evvela kelimeler değişmiş sonra da tüm kitaplar değişikliğe uğramıştır.

Dolayısıyla siyasal İslamcılar ya da İslamcılık hareketine mensup olanlar dinî kavramları kullanmak ve çoğu zaman da bu kavramları siyasallaştırarak Kur'an'ın yeni bir siyasal ve toplumsal okumasına girişmişlerdir. Olivier Roy'un da iddia ettiği gibi siyasal İslamcılar yeniden oluşturdukları siyasal İslam'ın kavramlarını, Batılı hukuk türlerine ve siyaset bilimine göre tasnif etmekte ısrar etmişlerdir. Bu harekete mensup olan ve çalışmalarını militanca sürdüren İslamcılar, siyasal formasyonlarını din okullarında değil, üniversite kampüslerinde ve normal okullarda edinmişlerdir. Buralarda Marksist militanlarla yan yana yaşamışlar ve hareketin kavramlarından birçoğunu onlardan esinlenerek oluşturmuş ya da yeniden yorumlamışlardır. Bir başka deyişle Marksizme ait birçok kavramı, Kur'an'dan aldıkları terimlerle ifade etmişlerdir. Mesela proragandayı "davet", genel sekreteri "emir" ve merkez komiteyi de "şûrâ" gibi Kur'ani terimlerle ifade etmişlerdir.²⁰ Bunun neticesi olarak da bu kavramlarda birtakım anlam kaymasının yaşandığını söylemek zor değildir. Çünkü her bilim, siyaset, edebiyat ve sanat gibi disiplinler tıpkı din gibi kendine ait kavramları üretmek durumundadırlar.

Görüldüğü gibi çeşitli nedenlerle İslam tarihi boyunca dinî kavramların bir kısmında birçok kargaşa ya da anlam kaymasının var olduğu bir gerçektir. *"Bu kargaşa zaman zaman yeni kavramlar ihdası zaman zaman eski kavramlara yeni anlamlar yüklenmesi şeklinde tezahür ediyor. Modern İslam düşüncesinin gözde temsilcilerinin yazdıklarını okursak eğer, orada ictihad, icma, sünnet gibi kavramların bolca kullanıldığını görüyoruz. Bu bizim anladığımız anlamda değil tabii. Yani onlara göre - en azından belli bir kesimine göre - sünnet farklı bir şeyin ifadesidir. İctihad, icma farklı süreçlerin ifadesidir. Dolayısıyla burada bir kavram kargaşası var. Zaman zaman yeni kavramlar ihdas etmek, "yaşayan sünnet" gibi, zaman zaman icma, sünnet, tecdid... Bu kavramların içini boşaltıp yeni anlamlarla doldurarak icra-i faaliyette bulunuyorlar."*²¹

Şimdi de İslam'ın temel kavramlarından olan Allah, İslam, Müslüman ve buna benzer birkaç kavramın nasıl anlam kaymasına uğradığını göstermeye çalışalım.

I-Allah /Tanrı Kavramındaki Anlam Kayması

Dinlerdeki Tanrı inancı, vazgeçilmez ve her şeyin kendisine bağlı olduğu temel kavramdır. Ancak bu kavram her dinde aynı anlamı içermeyebilir. Mesela Hristiyanlıkta Tanrı üçlü (teslis) bir yapıya büründürülmüş ve İsa Mesih aynı za-

Siyasal İslamcılar ya da İslamcılık hareketine mensup olanlar dinî kavramları kullanmak ve çoğu zaman da bu kavramları siyasallaştırarak Kur'an'ın yeni bir siyasal ve toplumsal okumasına girişmişlerdir.

manda bir Tanrı olarak kabul edilmiştir. Yahudilikte Tanrı (Yahve) tek olmakla birlikte İsrailoğulları ırkını seçkin bir ırk olarak yaratmıştır. İslam'da ise Allah tek olup bütün noksan sıfatlardan uzak, hiçbir şeye benzemeyen, her şeyi bilen, gören, adil ve cezalandırdığı gibi affetmeyi seven bir Tanrı'dır. Bu Tanrı anlayışlarına felsefi bir terimle Teizm adı verilmektedir. Yani Tanrı her daim iş başındadır ve âleme müdahale etmektedir.

İslam düşüncesinde Allah kavramı ile ilgili ilk farklılaşma, siyasi sebeplerle meydana gelmiştir. Şöyle ki Hz. Muhammed'in vefatından sonra bir halife seçilmesinin gerekliliği ve bunun neticesinde çıkan ihtilaflar temelde siyasidir. Bu ihtilaflar sonucu ortaya çıkan Şiilik ve Haricilik gibi fırkalar da siyasi gruplardır. İlk ihtilafların siyasi olması beraberinde birtakım İslami kavramların anlaşılmasında da etkisini göstermektedir. Bu kavramlardan birisi de Allah kavramıdır. Bir başka deyişle Allah'ın sıfatları meselesidir. Çünkü Allah'ın sıfatları meselesi bilim, felsefe, kelim ve siyaset gibi alanlarda tartışılan ve üzerinde fikir birliği oluşmayan kavramlardandır. Ancak tüm bu anlaşmazlıklar neticesinde Allah anlayışında da genelde iki türlü tasavvurdan bahsedilmektedir. Birincisi insanı tamamen özgür bırakan ve hiçbir şeye karışmayan Allah tasavvuru, diğeri ise insanı rüzgârın önündeki kuru bir yaprak gibi sürükleyen ve ona hiçbir irade vermeyen Allah tasavvurudur. Bu tasavvurlara bağlı olarak da mezhep dediğimiz ekoller meydana gelmiştir. İşte bu ekollerin ilki olan Şia ve Haricilik temelde siyasi ekollerdir.

İslam'da ise Allah tek olup bütün noksan sıfatlardan uzak, hiçbir şeye benzemeyen, her şeyi bilen, gören, adil ve cezalandırdığı gibi affetmeyi seven bir Tanrı'dır.

Siyasette bu iki tasavvurdan tercih edileni ikinci tasavvurdur. Yani insanın iradesini elinden alan ve onu istediği yöne çeken bir Tanrı siyasetçilerin işine gelmektedir. Çünkü bu anlayışa göre iktidarlar Tanrı adına iş yaptıkları için, kendilerinin yaptıkları şeylerin de Tanrı tarafından yaptırıldığını ve böylece yaptıkları şeylerden sorumlu olmadıklarını (lâ yüs'el) göstermeye çalışırlar. Bu anlayışın İslam tarihindeki ilk örneğini, üçüncü halife Hz. Osman'ın kendisini azletmek isteyenlere karşı söylediği şu tarihî sözde görmek mümkündür: "Bu hırkayı bana Allah giydirdi; üç buçuk muhalif istedi diye çıkarmam." Oysa Hz. Osman'a hilafet hırkasını Hz. Ömer döneminde oluşturulan şûra giydirmiş, ümmet de ona biat etmişti. Bu tarihî kırılmanın ardından Muaviye'yle birlikte dinî bir konumu olan hilafet, siyasi bir kuruma bürünecek olan saltanata dönüşmüştür. Bu politik anlayışa göre halife yani devleti yöneten kişi "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" idi ve her ne kadar zalim olursa olsun ümmet ona itaat etmeliydi.

Allah kavramındaki bu farklılaşmadan asırlar sonra yine siyasetin etkisiyle Allah'ın birliği (Tevhit) kavramı ile Hristiyanların üçlü Tanrı (teslis) kavramlarının örtüştürülmeye çalışıldığına şahit olmaktayız. Bu bağlamda İslam'ın Tevhit anlayışının, dinî gibi görünse de gerçekte siyasi bir organizasyon olan "Dinî Çoğulculuk ve Dinler Arası Diyalog" gibi akımların etkisiyle birtakım anlam kaymasına doğru sürüklendiğini söyleyebiliriz.

Diyalog süreci başladıktan bu yana gerek aktif ve gerekse pasif olarak dinler arası diyaloga inananlar, "Yahudi ve Hristiyanlarla aynı tek Allah'a inanıyoruz." gibi sözleri tekrarlayıp durmaktadırlar. Hâlbuki Kur'an'ın birçok ayetinde²² Hristiyanların Tevhit'i terk edip, Hz. İsa ve Kutsal Ruh'u da Tanrı olarak kabul ettikleri belirtilmektedir. Bu ayetlerde onların Tanrı inancı açıkça vurgulanmasına

İslam'ın Tevhit anlayışının, dinî gibi görünse de gerçekte siyasi bir organizasyon olan "Dinî Çoğulculuk ve Dinler Arası Diyalog" gibi akımların etkisiyle birtakım anlam kaymasına doğru sürüklendiğini söyleyebiliriz.

rağmen, hiçbir dinî, felsefi ve bilimsel altyapısı olmayan bir şekilde İslam'ın Tevhit'inin Hristiyanların teslisi ile aynileştirilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Bundan dolayı olsa gerek Ehl-i Kitap'la birlikte "Hepimiz tek Allah'a inanıyoruz." gibi sözler söylenmektedir. Hâlbuki kelam ve felsefede Allah'ın basitlik ilkesi vardır. Bu ilkeyi gören Orta Çağın Batılı bazı filozof ve teologları bile tek Tanrı'ya inanmanın üç Tanrı'ya inanmaktan daha evla olduğunu söyleyerek üçlü veya üçlemeli Tanrı inancına karşı gelmişlerdir. Çünkü birin hiçbir şekilde üç, üçün de bir olmadığı ve üçün içinde üç tane ayrı birin olduğu basit bir mantık bilgisiyle anlaşılır.²³

Tevhit ile teslisin anlam birliğinde olduğunu savunanların ilki İran asıllı S.Hüseyin Nasr'dır. Nasr, teslis inancını, Allah'ın Hristiyan kullarına özel tezahürü ve tecellisi olarak temellendirmektedir. Her ne kadar İslam'a aykırı gibi gözükse de teslisi, bazı mutasavvıfların tasavvur ettikleri gibi Allah'ın birliğini bozmayacak tarzda üç unsur olarak kabul etmek gerekir. Böylece bu mesele, bir gerçeğin iki farklı tarzda görünmesini mümkün kılan bir epistemoloji ile çözülebilir.²⁴

Türkiye'de de Tevhit ve teslisin birbiriyle çelişmediğini söyleyen ilahiyatçı akademisyenlere rastlamak mümkündür. Papa XVI. Benedikt'in Türkiye ziyareti dolayısıyla Bekir Karlığa ve Ali Murat Yel gibi iki akademisyenin verdikleri demeçler, Tevhit ile teslisin aynileştirilmesi bakımından önemlidir.

Teslisin nasıl Tevhit'e dönüştürüldüğünü Bekir Karlığa şöyle ifade etmektedir: "Dinlerde kastedilen aynı Allah. Fakat Hristiyanlıkta üçlü bir Tanrı anlayışı var. İsa

da Tanrı. Tanrı oğlu Tanrı, Baba Tanrı, oğul Tanrı ve Kutsal Ruh. Yani Cebrail, Meryem'e üflenen ruh. Çünkü Hz. İsa, Meryem'e üflenen ruhtan ibarettir. Dolayısıyla burada aynı Tanrı'ya inanmıyorlar demek yanlış olur. Üçü de İbrahim'in Tanrısı. Yani tek Tanrı."²⁵

Karlığa'nın bu açıklamasına göre, üçlü Tanrı (teslis) inancı, tek Tanrı (Tevhit) inancıyla aynıdır.

Fatih Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden, "Katolik uzmanı" olarak takdim edilen A.Murat Yel'in de Karlığa ile aynı görüşte olduğunu görüyoruz. Yel, Tevhit ve teslis konusunda hiçbir yoruma gerek kalmaksızın şöyle demektedir: "Hristiyanların teslis yani üç Tanrı kavramı aslında sırlı bir kavramdır. Papa bile bunu açıklayamaz. Onun da bilmediği bir şey. Bir de şu örneği verirler: Elması elinize aldığınızda kaç yüzü var? Üç yüzü. Ama tek bir elmas. Bizim teslis inancımız da buna benzer derler. Aslında tek Tanrı var orada. Müslümanlar çok abartarak Hristiyanlar üç Tanrı'ya inanıyor yorumunu yapıyorlar. Teslisin temelinde de aslında birlik var. Aynı İslam'da olduğu gibi. İslam vahdet kavramının çok üzerinde duruyor."²⁶

Görüldüğü gibi İslam'ın Tevhit kavramı ile Hristiyanlığın teslis kavramları, tarih boyunca yüklenilen anlamlarından sıyrılarak farklı bir anlama çekilmektedir. Burada dikkat çekici husus, özellikle teslisin Tevhit olarak gösterilme gayretidir.

II-İslam / Müslüman Kavramlarındaki Anlam Kaymaları

İslam kavramı, tarihin muhtelif dönemlerinden günümüze kadar farklı biçimlerde yorumlanmışsa da hiçbir dönemde önüne bir sıfat konularak adlandırılmamıştır. Ancak 20. yüzyılın sonlarına doğru İslam kavramı önüne birtakım sıfatlar getirilerek anılmaya başlanmıştır. Bu sıfatların getirilmesinde birinci derecede etkin olanlar ise dünyayı yeniden düzenlemek isteyen küresel güçlerdir. Bu nitelemeler arasında öne çıkan "radikal İslam" ile "ılımlı İslam" kavramlarını karşılaştırdığımız zaman, İslam kavramının nasıl bir anlam kaymasına uğradığını görmüş oluruz.

Radikal İslam, mevcut düzeni değiştirip yerine yenisini getirmeyi amaçlayan dinî bir akım olarak tanımlanmaktadır. Radikal İslam anlayışı, Batılılaşma, modernleşme ve laikliğe karşı çıkan ve en sağlam bilgilerin İslam'da bulunduğunu ileri süren görüştür. Hatta sadece bir görüş olmayıp aynı zamanda inandığı fikirlerin hayata geçirilmesi için her türlü şiddeti uygulamaktan kaçınmayan bir anlayışı bulunmaktadır.

İslam kavramı, tarihin muhtelif dönemlerinden günümüze kadar farklı biçimlerde yorumlanmışsa da hiçbir dönemde önüne bir sıfat konularak adlandırılmamıştır.

Radikal İslam'ı icat edenlere karşı, onun panzehiri olarak da ılımlı İslam kavramı ileri sürülmüştür. Bildiğimiz kadarıyla ılımlı İslam kavramını ilk olarak, ABD Başkanı George Bush tarafından Amerikan Barış Enstitüsüne atanan Daniel Pipes kullanmıştır. Pipes, 1995'de *"Radikal İslam tehdidine çözüm, ılımlı İslam'dır."* demek suretiyle, ılımlı İslam'ın ABD tarafından radikal İslam'a alternatif olarak üretildiğini belirtmiş olmaktadır.²⁷ Aynı kavramın siyasi amaçlarını İsveç'in İstanbul Başkonsolosu Ingmar Karlsson şöyle açıklamaktadır: *"Siyasi kimliğinden arınmış liberal bir İslam, Avrupa ile bütünleşebilir ancak bu bütünleşme ekonomik ve sosyal bütünleşme ile paralel götürüldüğü takdirde mümkündür. Böylesi bir gelişmenin gerçekleşebilmesi için de göçün denetim altına alınması ve Avrupa'da ılımlı ve liberal bir İslam topluluğu yaratmak amacıyla ortak bir Avrupa göç politikasının izlenmesi bir ön koşuldur."*²⁸

Pipes, 1995'de "Radikal İslam tehdidine çözüm, ılımlı İslam'dır." demek suretiyle, ılımlı İslam'ın ABD tarafından radikal İslam'a alternatif olarak üretildiğini belirtmiş olmaktadır.

Söylenilenlere bakılırsa ılımlı İslam'ın, mucitleri tarafından İslam'ın anlam kaymasına uğratılmış bir şekli ve aynı zamanda bir projenin adı olduğu anlaşılmaktadır. Kasım 2004'teki bir konuşmasında Graham Fuller, "siyasetin dine müdahalesi ve bir din anlayışını dönüştürmesi" olarak yorumladığı "ılımlı İslam"ın, Türkiye'de şu ana kadar başarıyla uygulandığını belirtmektedir.²⁹ Dinler arası diyalog ya da ılımlı İslam projesinin temel paradigması, bir kere İslam dininde Hristiyanlık ve Yahudiliğe taban tabana zıt olan temel ilkelerin ortadan kaldırılması için, önce bu kavramların içinin boşaltılması gerekmektedir. Bu ilkelerden en önemlisi ise, İslam'ın ilk şartı olan kelime-i şهادetteki "Muhammed Allah'ın resulüdür." ilkesidir. Ancak bu ilke ikiye bölünmüş ve birinci kısmı yani Allah'tan başka Tanrı olmadığına şهادet kısmı esas alınıp, Muhammed'in peygamberliği kısmı tali bir duruma getirilmiştir. Böylece kelime-i şهادet, kelime-i tevhid'e dönüştürülmüş olmaktadır. Bu görüşü ileri sürenlere göre; *"Herkes kelime-i tevhidi esas alarak çevresine bakışını gözden geçirmeli ve ıslah etmelidir. Hatta kelime-i tevhidin ikinci bölümüne, yani "Muhammed Allah'ın resulüdür." kısmını söylemeksizin sadece ilk kısmını ikrar eden kimselere rahmet ve merhamet nazarıyla bakmalıdır."*³⁰ Kur'an, "Allah'ı bırakıp da bazılarımız bazılarımızı Rab edinmesin." diyor. Dikkat edin bu mesajda "Muhammedun Resulullah yok."³¹

Siyasi gelişmeleri de dikkate aldığımızda görürüz ki, kelime-i şهادetteki bu anlam kayması bir operasyondur. Bu operasyon, hem dinî bir cemaat hem de bu cemaatin içerisinde etkin olarak bulunduğu siyasi partiler tarafından yönetil-

mekte ve bu durum siyasi iktidarın uygulamalarında da görülmektedir. Örneğin hutbelerde, “Allah katında tek din İslam’dır.”³² biçimindeki ayetin okunmasının istenmemesi de bundandır.³³

Tıpkı İslam gibi Müslüman kavramında da anlam kayması olarak yorumlanabilecek bir kargaşa göze çarpmaktadır. Bu da belli bir siyasi görüşte olanların kendilerini Müslüman ve kendi dışında kalanları ise Müslüman olmayanlar olarak görme anlayışından kaynaklanmaktadır. Böyle bir ayrımı ilk kez yapanlar, siyasi bir fırka olan Hâricîlerdir. Hâricîler Hz. Ali ile Muaviye arasındaki Hakem Olayından sonra her iki tarafı da küfürle suçlayarak ikisinden de ayrılıp kendi başına bir siyasi hareket olmuştur. Daha sonra bu suçlamaları genişleterek kendileri gibi düşünmeyen herkesin kâfir olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hâricîler ortaya çıktıkları andan itibaren insanları kâfirlikle suçlama (tekfir) kavramının anlamını değiştirerek, gerek ilahiyatta gerekse siyasetteki düşüncelerinin temel ilkesi hâline getirmişlerdir. Ancak Hâricîler imanın ne olduğunun tam bir tanımını da yapmayarak, bu kavramları siyasi amaçları için kullanmakta bir sakinca görmemişlerdir.³⁴

Hâricîlerden sonra da bu ayrımı ileri sürenler daima var olmuşlardır. Türk tarihinde, Müslüman kavramının anlam kaymasına en dikkate değer örneklerden birisinin İttihat ve Terakkî mensuplarınca ortaya atıldığını söyleyebiliriz. İttihat ve Terakki, iman ve ibadet bakımından insanları üç gruba ayırmıştır: 1- Tanrı’ya inanan ve namaz kılanlar (mu’tekid - musallî), 2- Tanrı’ya inanan ancak namaz kılmayanlar (mu’tekid- gayr-i musallî), 3- Ne Tanrı’ya inanan ne de namaz kılmayanlar (gayr-i mu’tekid – gayr-i musallî). Bu ayrım aynı zamanda bu insanların Tanrı anlayışlarını da ortaya koymaktadır. Bunlardan birinci kesimin Tanrı inancına teizm, ikinci kesimin Tanrı inancına deizm ve üçüncü kesimin Tanrı inancına ise ateizm denir.³⁵ Hâlbuki İslam dininde böyle bir ayrım yoktur. Sadece Allah’a inanan (mü’min) ve inanmayan (kâfir) şeklinde bir ayrım vardır. Bunun yanında Allah’a inananlar arasında başka bir ayrım bulunmamaktadır.

Günümüzde ise Müslüman kavramına yeni anlamlar yükleyerek, yerleşmiş olan anlamları değiştirme gayretinde olanlar bulunmaktadır. Kendilerine siyasal İslamcılar da denilen bu kesimden bazılarının zaman zaman yaptıkları konuşmalarda “Müslüman” kelimesini özellikle vurgulamaları, sanki bu kavrama yükledikleri yeni bir anlamın göstergesi olarak da yorumlanabilir. Çünkü İslam’ı

Hâricîler ortaya çıktıkları andan itibaren insanları kâfirlikle suçlama (tekfir) kavramının anlamını değiştirerek, gerek ilahiyatta gerekse siyasetteki düşüncelerinin temel ilkesi hâline getirmişlerdir.

siyasallaştırma çabasında olanlar, kendilerini İslami hareketin merkezinde görüp, kendilerinin dışındakileri “batıl” ve küfre karşı “pasif” olarak nitelemektedirler.³⁶

Tıpkı İslam kavramında olduğu gibi Müslümanlık kavramının da önüne bir takım sıfatlar getirilerek anlam kaymasına uğratılmak istendiğini görmekteyiz. Bu çabada olanlardan birisi de John Travis adlı bir misyonerdir. Onun tarafından Mesihî Müslümanlık diye bir kavram ortaya atılmıştır. Travis, Müslümanlara yönelik misyonerlik çalışmalarından gerçekçi sonuçlar alabilmek için Hristiyanlıkla olan ilişkileri bağlamında Müslümanları sınıflandırmaktadır. Bu çerçevede Müslüman dünyası içinde kurulan “Mesih merkezli topluluklar” başlığı altındaki grupları karşılaştırarak, aralarındaki farkları belirlemektedir. Travis, Hristiyan-

İslam’ı siyasallaştırma çabasında olanlar, kendilerini İslami hareketin merkezinde görüp, kendilerinin dışındakileri “batıl” ve küfre karşı “pasif” olarak nitelemektedirler.

lıkla ilişkili Müslümanları dil, kültür, sosyal çevre ve eğilimler bağlamında sınıflandırdığı teorisine “C1-C6 Spektrumu” adını vermektedir. Mesihî Müslümanlık bunlardan C-5 denilen kısmı oluşturmaktadır. Bu Müslümanlar, İsa’yı Rab ve kurtarıcı olarak kabul etmektedirler. Travis’e göre bu kavram, Müslümanların Hz. İsa’nın peygamberliğine iman etmeleri ve bazı Müslüman grupların İsa’nın tekrar dünyaya gönderileceğine inanmalarından ortaya çıkmıştır. Bu kavramın içerisine, gündelik yaşamları ve dış görünüşlerini, içinde buldukları Müslüman geleneğine göre düzenleyen ancak Kitab-ı Mukaddes ile uyuşmayan İslami öğretileri reddeden ya da değiştiren Müslümanlar girmektedir. Hukuki ve sosyal anlamda İslam toplumunun içinde kalmaya devam eden Mesihî Müslümanlar, düzenli olarak cemaat şeklinde bir araya gelmekte ve henüz Mesih’e

bağlanmamış Müslümanlar ile inançlarını paylaşma yollarını aramaktadırlar. Müslümanlara ait bir yerleşim yeri, bütünüyle Mesih’i onayladığında camiler “Mesih camileri” ya da “İsa mescitleri”ne dönüştürülmektedir. Kendilerini Müslüman olarak tanımlayan Mesihî Müslümanlar, içinde buldukları Müslüman topluluk tarafından da Müslüman olarak görülmektedirler.³⁷

Travis’in bu görüşüne benzer bir görüşün, ilahiyatçı akademisyenlerden Suat Yıldırım tarafından da ileri sürüldüğünü görmekteyiz: Ona göre “Müslüman ve Hristiyan ümmetlerinin, Hz. İsa’nın şahsiyeti etrafında bütünleşerek, hem kendilerini hem de bütün insanlığı kurtarmaya yönelmeleri, hepimizin ideali olmalıdır. Bunun bazı emareleri de görünmektedir.”³⁸ Mehmet Bayrakdar’a göre Suat Yıldırım’ın bu sözlerinden hareketle şöyle bir soru sorulabilir: Niçin Müslümanlar Hz. İsa arkasında saf tutmaya davet ediliyor da Hristiyanlar Hz. Mu-

hammed etrafında toplanmaya çağrılmıyor? Yoksa Hz. Muhammed'in risaleti insanlığın kurtuluşuna kâfi değil midir? S.Yıldırım'ın sözleri ve tavrı sadece ve sadece misyonerlerin işine yarayabilir; şöyle ki onun sözleri misyonerler tarafından Müslümanların Hristiyanlaştırılması için en iyi psikolojik bir zemin oluşturmaktadır. Misyonerler, "Müslümanlar! Bakınız sizin büyükleriniz sizi Hz. İsa etrafında bütünleşmeye davet ediyor." deseler ve diyenler de var; buna hangi Müslümanın gönlü razı olabilir?³⁹

İslam ve Müslümanlığın içinin boşaltılmasını hedefleyen kavramlardan bir diğeri de da "çifte dinlilik" kavramıdır. Bilindiği gibi Ağustos 1999 tarihinde Papa III. John Paul, "Hristiyan erkekler Müslüman kızlarla evlenebilmeli." şeklinde bir açıklamada bulunmuştu. Bu açıklamanın ardından, zamanın devlet bakanı Mehmet Aydın, bir TV programında Avrupa Birliği ile ilişkilerde bazı esneklikler göstermemizin lazım olduğunu belirtir. Ona göre bu esnekliklerden birisi de Müslüman kadınların gayrimüslim erkeklerle evlenmelerinde gösterilmelidir. Eğer Avrupa Birliğine girmek istiyorsak, Mümtetine suresinin 10. ayetini⁴⁰ Batılılara izah edemeyiz. Çünkü "Mü'min kadının, Hristiyan erkeklerle evlenemeyeceğini söyleyen bir ayet, Batı'da sıkıntı doğurur. Bunu gidermek lazım."⁴¹

Bu açıklamalardan kısa bir süre sonra da Haran'da Dinler Arası Diyalog etkinlikleri dolayısıyla bir toplantı yapılır. Bu toplantının ardından müftü, papaz ve hamamın şahitliğinde Müslüman bir kadın ile Hristiyan bir erkeğin nikâhu kıyılır. Bu olayı haber olarak veren ve İslami duyarlılığıyla bilinen bir gazete, aslında yapılan şeyin İslami bir kavramın nasıl bir anlam kaymasına uğratıldığını kabul edersine şöyle demektedir: "Bu bir devrim... Hz. İbrahim Sempozyumu ilginç bir evliliğe de vesile oldu. Diyalogdan düğüne. Sosyoloji profesörü Hristiyan Lester Kurtz ile gazeteci Müslüman Meryem Kurtz'un nikâhları, Urfa'da İbrahim Camii'nde müftü, haham ve papazın huzurunda kıyıldı. Hem Hristiyan hem Müslüman, aynen çifte vatandaşlıkta olduğu gibi çifte dinli." Aynı gazete damat Lester'in; "Şehadet getirerek hem Hristiyan hem de Müslüman olduğunu" da haber olarak vermiştir⁴²

"Mesihî Müslümanlık" ve "hem Hristiyan hem de Müslüman olmak" gibi kavramları mantıken değerlendirdiğimizde bir çelişki gördüğümüzü söylemeliyiz. Şöyle ki, mantığın üç temel prensibi vardır: Bu prensipler; özdeşlik / aynılık (bir şey ne ise odur), çelişmezlik (bir şey kendisinden başka bir şey değildir) ve üçüncü hâlin imkânsızlığı (bir şey ya kendisidir ya da başkasıdır, üçüncü bir şey

Misyonerler,
"Müslümanlar!
Bakınız sizin büyükleriniz sizi Hz. İsa etrafında bütünleşmeye davet ediyor." deseler ve diyenler de var; buna hangi Müslümanın gönlü razı olabilir?

olamaz) dır. Bir şeyin mantıklı olabilmesi için bu üç temel prensibe uyması gerekir. Adı geçen kavramlara baktığımızda bu prensiplerle bir çelişki görmekteyiz. Çünkü bir kişi hem Müslüman hem de Hristiyan olamaz. Bu kimse ya Müslüman'dır ya da değildir. Dolayısıyla bir kimse aynı anda iki dine mensup olamaz. Tıpkı bir kimsenin hem evli hem de bekar olması nasıl mantıken bir çelişki olursa, bir kimsenin aynı anda birden çok dine mensup olması da bunun gibi mantığın temel ilkelerine aykırıdır. Mesihî Müslümanlık kavramını da bu açıdan değerlendirmemiz gerekmektedir. Çünkü Mesihî olmak Hristiyanlığa ait bir kavramdır. Dolayısıyla hem Mesihî hem de Müslüman olunması mantık ilkelerine terstir.

Kişi hem Müslüman hem de Hristiyan olamaz.

Bu kimse ya Müslüman'dır ya da değildir. Dolayısıyla bir kimse aynı anda iki dine mensup olamaz.

III-Emanet ve Ehliyet Kavramlarındaki Anlam Kaymaları

İslam, bir kimsenin görevlendirilmesi ya da belli makamlara getirilmesi meselesinde "ehliyet"i esas almaktadır. Bu hususta Kur'an, "*Gerçekten Allah size emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.*"⁴³ diye buyurarak, bir görevin kime verileceğinin temel prensibini belirtmiştir. Bu ayet, gönderiliş sebebi (esbab-ı nüzûl) ile birlikte değerlendirildiğinde, emanet olarak kabul edilen bir görevin verileceği kişilerde aranan yegâne özelliğın, mesleğini en iyi yapabilen kimse olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayetin gönderiliş sebebi şöyle belirtilmektedir: Hz. Peygamber Mekke'yi fethedince Kâbe'ye bakmakla görevli olan Osman b. Talha, Kâbe'nin anahtarını Hz. Peygamber'e bile vermemiş, çünkü onun peygamber olduğuna inanmamıştı. Eğer Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna inansaydı, Kâbe'nin anahtarını ona vereceğini belirtmişti. Bunun üzerine Hz. Ali zorla anahtarı almış ve Hz. Peygamber de anahtarı amcası Hz. Abbas'a vererek bu görevi ona tevdi etmiştir. İşte bunun üzerine bu ayet gönderilmiş ve Peygamber'imiz, Hz. Ali'ye, anahtarı Osman b. Talha'ya vermesini ve ondan da özür dilemesini emretmiştir. Böylece emanet verilecek kimsenin ehliyetli olması şartı Allah tarafından belirtilmiştir.⁴⁴

İslam'daki bu örnekte olduğu gibi emanet ve ehliyet kavramlarının çerçevesi belirlenmesine rağmen, Peygamber'imizin vefatından kısa bir süre sonra emanetin kimlere verileceği konusunda ehillikten ziyade iktidara yakınlığın esas alındığını görmekteyiz. Mesela, üçüncü halife Hz. Osman'ın devlet yönetimindeki görevlere ehillikten ziyade kendi kabilesine mensup kişileri getirmekle tenkit

edildiği kaynaklarda belirtilmektedir. Bu uygulamayı da siyasetin dinî kavramların anlaşılmasına yapılan ilk müdahale olarak yorumlamak mümkündür.

Hız. Osman ile başlayan bu durum günümüze kadar çeşitli biçimlerde uygulanarak devam edegelmiştir. Bugün hiçbir İslam ülkesinde emanet kavramı, ayette belirtilen ve Hız. Peygamber'in uygulamasına esas olan şekilde uygulanmamaktadır. İktidara gelen bir siyasi otorite derhâl kendi ekibini işbaşına yerleştirmekte ve eski ekibi tasfiye etmektedir. Elbette bir siyasi otorite kendi ekibiyle çalışabilir ancak eski ekipte ehil olanların görevden alınması ve kendi ekibinde ehil olmayanların işbaşına getirilmesi, dindeki emanet ve ehliyet kavramlarının nasıl anlam kaymasına uğradığının bir göstergesidir.

IV-Kamu Malı / Beytü'l-Mal Kavramındaki Anlam Kayması

Anlam kaymasına uğrayan kavramlardan birisi de kamu malı ya da "beytü'l-mal" olup, millete ait olan kamu malları anlamına gelmektedir. Bu kavram özellikle yöneticilerin dikkatini çekmek için üzerinde durulması gereken bir kavramdır. Çünkü iktidar sahiplerinin hem kendisi hem de emrindeki bürokrasi, kamu mallarına azami derecede dikkat etmekle emrolunmuşlardır. Bu öyle bir görevdir ki, kesinlikle hata ve kusur götürmez ve bilerek kamu mallarına el uzatanların Allah yanında çok büyük suçlu olarak görülmesini sağlar.

İslam inancında beytü'l-malın devleti yönetenlere emanet olduğu, yöneticilerin bu emaneti kesinlikle kanun dışı olarak harcamaları ve kendi hakları dışında bir geliri kabul etmemeleri gerekmektedir. Mesela ilk halife Hız. Ebubekir, halife olduğu günden ömrünün sonuna kadar yeni bir elbise giymemiştir. Yine Hız. Ömer ve Hız. Ali'nin de hiçbir serveti yoktu.⁴⁵ Hız. Peygamber, kamu malı çalmış, kamu hakkında tasallutta bulunmuş olanların cenaze namazını kılmamıştır.⁴⁶

Bu kadar önemli olan kamu malı kavramı, çeşitli dönemlerde anlam kaymasına uğramış ve kutsal bir emanet olmaktan çıkarak peşkeş çekilecek bir konuma getirilmiştir. Hatta bu durum o kadar normal bir hâl almış ki, kamu malından aşırımayanlar beceriksiz ve iş bilmez kimseler olarak görülmüştür. Bundan dolayı olsa gerek kamu malını kastederek "Devletin malı deniz, yemeyen domuz." gibi bir anlayış toplumun bir kesiminde hâkim olmuştur. Ayrıca bazı yöneticiler tarafından kamu malını haksız yere çarçur etmek, neredeyse halka yapılan sosyal bir yardım gibi sunulmaktadır.

İslam, bir kimsenin görevlendirilmesi ya da belli makamlara getirilmesi meselesinde "ehliyet"i esas almaktadır.

Kamu malından haksız olarak yemek kadar onun başkalarına talan ettirilmesi de İslam inancında kesinlikle kabul edilmeyecek bir durumdur. Buna rağmen, “İslam vurgusunu en çok erdem, ahlak çağrışımlarıyla birlikte kullanagelen bir partinin iktidarında siyasi kirlenmişliğin örtbas edilmesine seyirci kalınması, partinin iktidar uğruna içine düştüğü ilkesizliği apaçık göstermekte” dir.⁴⁷

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız kavramlardaki anlam kaymasının görünen sebebinin siyasi olduğu apaçık ortadadır. Zira “Siyasal İslam, Medeniyetler İttifakı, Avrupa Birliğine girme ya da Dinler Arası Diyalog” gibi fikirleri siyasi bir düşünce olduğuna göre, dinî kavramların siyasetin müdahalesiyle birtakım anlam kaybına uğratılmak istenmesi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Din ve siyaset arasındaki tarih boyunca ortaya çıkan ilişkilerden çıkardığımız sonuca göre, siyaset her fırsatta, dini kendi çıkarları için kullanmaya çalışmıştır.

Sonuç

Din ve siyaset arasındaki tarih boyunca ortaya çıkan ilişkilerden çıkardığımız sonuca göre, siyaset her fırsatta, dini kendi çıkarları için kullanmaya çalışmıştır. Bu durumda asıl amacın dine dayalı bir siyaset gibi görülse de gerçekte siyaseti yani iktidarı sağlamlaştıran bir din anlayışı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bugün Türkiye’de yapılanlar da bundan farklı değildir. Çünkü bazı siyasetçiler kendi iktidarlarını sağlamlaştırmak ve siyasi nüfuzlarını sürdürmek için bağlı oldukları dinî inançların içini boşaltmasına rağmen, aynı kavramları kullanarak halkın yanında olduğunu göstermeye çalışmaktadır. İşte siyasi ya da başka amaçlarla bir dine ait kavramların anlamını kaydırma, değiştirme ya da içini boşaltmaya “başkalaştırma”⁴⁸ adını vermekteyiz. El-

bette ki tüm siyasiler için aynı şeyi söylemek zordur. Ancak siyasetin doğasında olan tahakküm fikri, bunun gerçekleşmesi için dini bile aracı olarak görmekten çekinmeyen siyasetçilerin ortaya çıkmasına fırsat vermektedir. ■

¹ Yuvalı, Abdulkadir (2007), “Türk Devlet Geleneğinde Din-Devlet İlişkileri (Selçuklu Örneği)” *Uluslar Arası Türk Dünyasının İslamîyete Katkıları Sempozyumu*, Isparta, s. 69-70.

² Macit, Nadim (2003), “Küreselleşme, Siyaset ve Din”, *Dini Araştırmalar*, C. 6, S. 17, Ankara, s. 110 vd.

³ Yuvalı, s. 69-70.

⁴ Kitab-ı Mukaddes’te Tanrı’nın sözünü önemsemeyip, kuleler yaparak göklere ulaşabileceklerini düşünen insanların planlarının nasıl bozulduğunu göstermek için şöyle denilmektedir: “*Rab, insanların yaptığı kent ile kuleyi görmek için aşağı indi. Tek bir halk olup bunu yapmaya başladıklarına göre, düşündüklerini gerçekleştirecek, hiçbir engel tanımayacaklar.*” dedi. *Gelin aşağı inip dillerini karıştıralım ki, birbirlerini anlamasınlar.* Böylece Rab onları yeryüzüne dağıtarak kentin yapımını durdurdu. Bu nedenle kente Babil adı verildi. Çünkü Rab bütün insanların dilini orada karıştırmış

ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıtmıştı.” Yaratılış, 11/5-9. Kur’an’da ise kelimelerin anlamını değiştiren İsrailoğullarını işaret ederek şöyle buyrulmaktadır: “Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar, **kelimeleri konuldukları yerlerinden saptırılar.**” Maide, 5/ 13.

⁵ Kavram kelimesi, bir şeyin, bir nesnenin zihindeki tasarımı, soyut düşünme faaliyetlerinde kullanılan bir düşünce, fikir ya da ide olarak tanımlanmaktadır. bk. Cevizci, Ahmet (2010), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, s. 924.

⁶ İzutsu, Toshihiko (1975), *Kur’an’da Allah ve İnsan*, Ankara, s. 21, 22.

⁷ Şeriati, Ali (1980), *Medeniyet ve Modernizm*, İstanbul, s. 40.

⁸ Schiller. H. (1993), *Zihin Yönlendirenler*, çev. C. Cerit, İstanbul, s. 19.

⁹ Kaşgarlı Mahmud, *Divan ü Lugâti’t-Türk*, C. I. çev. Atalay, Besim (1940), Ankara, s. 36.

¹⁰ *Divan ü Lugâti’t-Türk*, C. III, 153-54.

¹¹ Maide, 13.

¹² Nisa, 4/46

¹³ “O zikri (Kur’an’ı) Biz indirdik; elbette onu yine Biz koruyacağız.” (Hicr: 15/9)

¹⁴ İzutsu, Toshihiko (1984), *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, çev., Selahattin Ayaz, İstanbul, s. 14-19.

¹⁵ Siyasal İslam, 20. yüzyılda Mısır’da Müslüman Kardeşler’in kurucusu Hasan el-Benna (1906-1949) ve Hindistan’da Cemaat-i İslamî Partisinin kurucusu Ebu’l-Alâ Mevdudî (1903-1978) tarafından geliştirilen kavramlar çerçevesinde etkinliklerini sürdürmeye çalışan bir hareketin adıdır. Ancak bu hareket Mısır ve Hindistan’la sınırlı kalmamış Türkiye de dâhil olmak üzere birçok İslam ülkesinde taraftar toplamıştır. bk. Olivier Roy, *Siyasal İslam’ın İflası*, çev. Cüneyt Akalın, İstanbul, 1994, s.17, 62; Kepel, G. *Cihat*, çev. Bayri, H. İstanbul 2001, s. 543,

¹⁶ Dinlerarası diyalogun, Vatikan’ın siyasi bir projesi olduğuna dair bk. Mehmet Bayrakdar, “Dinlerarası Diyalog ve Tarihçesi” *İslamî Araştırmalar*, 2007 (20/4), ss. 379-90.

¹⁷ Medeniyetler ittifakı’nın siyasi bir proje olduğuna dair bilgi için bk. “Medeniyetler İttifakı özü itibarıyla dinî değil kültürel ve siyasi bir girişimdir” <http://www.medeniyetlerittifaki.org.tr/>

¹⁸ Ayubi, Nazih (2007), *Arap Dünyasında Din ve Siyaset*, çev., Yavuz Alogan, İstanbul, 1993, s. 84. Hatta M. Ziyâüddin Rayyis gibi siyasal İslamcılar, İslam’ın bizzat siyaset olduğunu, Kur’an’da ve hadislerde buna aykırı bir delil ya da delili andırabilecek bir ifadenin bile bulunmadığını iddia etmektedir. Geniş bilgi için bk. Zerrin Kurtoğlu, *İslam Düşüncesi’nin Siyasal Ufku*, İstanbul, s. 66 vd.

¹⁹ Kutlu, Sönmez (2008), *Çağdaş İslam Akımları ve Sorunları*, Ankara, s. 40-41.

²⁰ Roy, s.17, 62.

²¹ Ebubekir Sifil, “İslamî İlimler, Medeniyet ve Modernizm Üzerine” <http://www.ebubekirsifil.com/index.php?sayfa=detay&tur=soylesi&no=18>.

²² Maide, 5 /72, 116;

²³ Mehmet Bayrakdar, *Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam*, Ankara, 2009, s. 113.

²⁴ Adnan Aslan, *Dinler ve Hakikat J. Hick ve S.H. Nasr’ın Felsefesinde Dinî Çoğulculuk*, İstanbul, 2006, 219.

²⁵ Tempo Dergisi, S. 990, (23 Kasım 2006, s. 18)

²⁶ Tempo Dergisi, S. 990, (23 Kasım 2006, s. 19)

²⁷ Daniel Pipes, *National Interest*, Ekim-Kasım sayısı.

²⁸ <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=700>

²⁹ Uzgel, İlhan AKP’yi Konumlandırmak, *Radikal*, 16.01.2005

³⁰ Fetullah Gülen, *Küresel Barışa Doğru*, s.131

³¹ Fethullah Gülen, *Hoşgörü ve Diyalog İklimi*, s.241

³² Âl-i İmran Sûresi, 3/ 19

³³ Filiz, Şahin *Aydınlık*, Mart 2011.

³⁴ Akbulut, Ahmet (1992), *Sahabe Devri Siyasî Hadiselerin Kelamî Problemlere Etkileri*, İstanbul s. 255.

- ³⁵ Aydın, Hüseyin (1999), Tanzimattan Cumhuriyete Tanrı Tasavvurunda Yaşanan Değişmeler ve Deist İman, *U.U. İ.F.D.*, S. 8, C. 8, s. 21.
- ³⁶ Ethem Ruhi Fırlı, *Din ve Laiklik Üstüne Düşünceler*, Muğla Üniversitesi Yay., 2001, s. 84.
- ³⁷ Geniş bilgi için bk. Olgun, Hakan (2007), “Misyonerlikte C-5 Stratejisi: Mesihî Müslümanlık” *İslamî Araştırmalar*, (20/2), s. 178-184.
- ³⁸ Yıldırım, Suat “Salat ve Selam Hz. İsa İçin” *Aksiyon*, S. 470, (8 Aralık 2003, s. 45.)
- ³⁹ M. Bayraktar, *Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam*, s. 105.
- ⁴⁰ Ayette şöyle denilmektedir: “*Bu kadınlar (mü'mine kadınlar), o inkârcılara helâl değildir.*”
- ⁴¹ Samanyolu TV (23 Nisan 2000)
- ⁴² Zaman gazetesi, (15.04.2000.)
- ⁴³ Nisa, 4/ 58.
- ⁴⁴ bk. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, C. 2, hzl. Komisyon, İstanbul, (trs.), s. 533-34.
- ⁴⁵ Mevdûdî, *Hilafet ve Saltanat*, çev., Ali Genceli, İstanbul 2003, s. 97-102.
- ⁴⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Mead*, Beyrut, 1981, C. 1, s. 515, C. 3, s. 107-108. Örnek olması bakımından, şöyle bir olay nakledilmektedir: “Hayber seferi sırasında ölen birinden söz ettiklerinde Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Arkadaşınızın cenaze namazını siz kılın.” Bu sözü duyan sahabelerin yüzü renkten renge girdi. Bunu gören Hz. Peygamber dedi ki: “O arkadaşınız, kamu mallarından bir miktar aşırıydı. Sebep işte budur.” Bunun üzerine, sahabeler, ölen adamın eşyasını karıştırıp baktılar, bir de ne görsünler, Yahudilerden ganimet olarak ele geçmiş bir deri pabucu aşırıydı.” (İbn. Hanbel, *Müsned*, 2/213, Ebu Davud, hadis Nu.: 2712; Hâkim, 2/127)
- ⁴⁷ Çetinkaya, Murat (2000), “Siyasal İslam ya da Kazandıkça Kaybetmenin Dayanılmaz Ağırlığı”, *Köprü Dergisi*, Güz S. 72.
- ⁴⁸ Başkalaştırma kavramı Mehmet Bayraktar'ın kullandığı bir kavramdır. Geniş bilgi için bk. *Dinlerarası Diyalog ve Başkalaştırılan İslam*, s.

92 vd.